

ארבע האמות — באמצען של ארבע האמות, כלומר: שתי אמות יש לו לכל צידיו [מלבד מקום גופו, אור זרוע בהבנת רש"י].

רבי יהודה אומר: אותן ארבע אמות תלויין הן בבחירתו, ולא יזזה רוח שירצה ילך, כלומר: יברור לו ארבע אמות היכן שירצה, ולשם ילך. [מרש"י משמע, שלא גרס מלת "ילך", וכוונת המשנה: שיברור לו ארבע אמות לאיזה רוח שירצה].

ומודה רבי יהודה לרבי אליעזר: שאם בירר לו שתי אמות לצד זה ושתי אמות לצד זה, שאינו יכול לחזור בו אף מברירה זו. [דברי רבי יהודה נתבארו על פי דברי רש"י לקמן מח, א ד"ה היינו תנא קמא, וכן מדוייק בלשון רש"י במשנתנו].

היו שנים שקנו שביתת ארבע אמות זה ליד זה ומקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה, כגון שהיו רחוקים זה מזה שש אמות ובריר כל אחד מהם את ארבע אמותיו כלפי חברו, ונמצאו שתי אמות של זה ושל זה חופפות.

הרי אלו השנים מביאין את פיתן הנמצא עמם ואוכלין באמצע בתוך אותן שתי אמות,

ובלבד שלא יוציא זה את פתו או את חפציו מה-ב מתוך ארבע האמות שלו לתוך ארבע האמות של חברו.

כלומר: לאותן אמות שאינן חופפות, כיון שדין חפציו כדינו שלו, וכפי ששנינו "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים" [אין אדם

שהיה רחוק ממקום שביתתו יותר מתחום שבת ודרש כל היום כולו].

אמרו לו [ובשאלתות גרס: אמר לו רבי עקיבא]: וכי משם ראייה?!

והרי שמא בלבו של רבי טרפון חיתה להכנס [ר"ח, והיינו שהיה יודע שהוא בתחום העיר ודעתו חיתה לקנות שביתה עם בני העיר].

או שמא בית המדרש מובלע בתוך תחומו — של המקום שלן בו בכניסת שבת — היה, שאף אם קנה שביתה במקומו, מותר הוא לבוא עד לבית המדרש.

מתניתין:

מני שישן בדרך ולא ידע [עד, ירושלמי ורי"ף] שהשיכה שלא נתכוין לקנות שביתה במקומו, אפילו הכי יש לו אלפים אמה לכל רוח, דברי רבי יוחנן בן נורי, שאפילו שלא לדעת קונה אדם שביתה [ריטב"א].

והכמים אומרים: הישן אינו קונה שביתה, וכיון שלא קנה שביתה בבין השמשות שוב אינו קונה אף כשחשיכה אף על פי שניעור [ריטב"א].

ולפיכך אין לו אלא ארבע אמות.³⁷

ומפרשת המשנה דין ארבע אמות האמורות כאן ובכל מקום:

רבי אליעזר אומר: והוא — קונה שביתה

שהיה בין השמשות במקום הראוי לקנות

37. ביאר הריטב"א: דאין דין זה אמור אלא במי

אף על פי ששנים החיצונים אסורין להשתמש כל אחד באמותיו של השני, אין אומרים: אף האמצעי יאסר מלהשתמש עם כל אחד מהן, שמא יבואו אף החיצונים להשתמש זה עם זה [על פי ריטב"א שם].

ורבינו יהונתן פירש באופן אחר: שהיה מקום לגזור שמא יבוא האמצעי להוציא מתוך אמותיו של זה לתוך אמותיו של זה. אמנם ברש"י לקמן מח, א, משמע בהדיא על דרך הריטב"א.

אמר רבי שמעון: דין זה שאמרנו ש"הוא מותר עמהן והן מותרין עמו" אף שהחיצונים אסורין זה עם זה למה הרב ר' דומה?

לשלש חצירות הפתוחות זו לזו, ואמנם פתוחות — כל אחת מהן — גם לרשות הרבים, ומתוך כך, אסור להוציא כלים ששבתו בבית שברשות זו לבית שברשות אחרת עד שיערבו עירובי חצירות, ואם לא עירבו מותרת כל אחת בטלטול ברשותה. [אבל אם לא היו פתוחות לרשות הרבים — אלא שהיו עוברין לצאת לרשות הרבים זו דרך זו — היתה החצר הפנימית אוסרת על

יכול להוליכה אלא במקום שבעליה יכול לילך, רש"י ביצה לז.], וכשם שאסור הוא עצמו לצאת חוץ לארבע אמותיו כך אסור להוציא את חפציו מחוצה להן³⁸.

היו שלשה אנשים והאמצעי מובלע ביניהן, כגון שהיו החיצוניים רחוקים זה מזה שמונה אמות, ובירר כל אחד מהם את ארבע אמותיו כלפי חברו [ארבע אמותיו של זה כלות בתחלת ארבע אמותיו של זה]; והיה האמצעי עומד מרחק שש אמות מהעומד לימינו, ושתי אמות מפרידות בינו לבין העומד לשמאלו, ובירר לו האמצעי את ארבע אמותיו כלפי העומד לימינו, ונמצאו שתי אמות שלו חופפות עם של זה ושתי אמותיו חופפות עם של זה [ריטב"א לקמן מח, א].

הרי:

הוא האמצעי מותר עמהן והן החיצוניים מותרין עמו, כלומר: מותר להשתמש עם כל אחד מהן באותן שתי אמות שהוא משותף עמהם [ריטב"א שם].

ושנים החיצונים אסורין זה עם זה, כלומר:

לגביה כרשות היחיד ואסור להכניס ולהוציא מחוצה להן לתוכן; ותמהו האחרונים, למה הוצרך רש"י לתוספת זו, והרי עיקר דין בהמה וכלים כרגלי הבעלים נאמר לגבי תחום שבת, ושם אינו מהטעם שכתב רש"י, וכיון שכתב רש"י דאף לגבי שביבת ארבע אמות שייך האי דינא, למה צריך ליתן טעם מיוחד בארבע אמות?!

וכתב המהרש"ל: שצריך לשני הטעמים, וכשם שאסור להוציא מארבע אמותיו כך אסור

שבייתה, אבל מי שהיה בבין השמשות במקום שאין שייך שיקנה שבייתה, ובא בשבת במקום הראוי לקנות שבייתה, הרי זה קונה שבייתה בשבת אף שלא קנה שם שבייתה בבין השמשות, וכדמוכח מן הסוגיא לעיל דף מג. במי שהיה בין השמשות למעלה מעשרה טפחים ולא קנה שבייתה.

38. רש"י הוסיף אחר שכתב כפי שנתבאר, וזה לשונו: דכל ארבע אמות דכל חד שוינהו רבנן

שנינו במשנה, שנחלקו חכמים ורבי יוחנן בן נורי אם קונה אדם שביתה כשהוא ישן; ולדעת חכמים פשיטא, כיון שהם סוברים שאין אדם קונה שביתה שלא מדעתו, אף חפצי הפקר כיון שאין להם בעלים שיתכוונו להקנות להם שביתה, אינן קונין שביתה ומוליקין חפצים אלו לכל מקום שירצו, [ואין אומרים, שיהיה אסור להוציאם חוץ לארבע אמותיהם כשם שאומרים באדם שלא נתכוין לקנות שביתה].

אך בדעת רבי יוחנן בן נורי מיבעיא בעי רבא:

מאי קסבר רבי יוחנן בן נורי שאמר במשנתנו שאף הישן קנה שביתה?

מסבר קא סבר: אף חפצי הפקר קונין שביתה, מפני שלדעתו אין צריך דעת לקנות שביתה.

ואם תאמר, אם כן למה נחלקו בישן ולא נחלקו בכל חפצי הפקר?!

אימא לך: **ובדין הוא דליפלו** [כגירסת רש"י] רבנן ורבי יוחנן בן נורי בכלים של הפקר, **והא דקמיפלגי באדם, להודיעך כוחן דרבנן שאפילו אדם ישן אינו קונה שביתה, שחידוש הוא: דאף על גב דאיכא למימר הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה, קא משמע לך משנתנו דלא.**³⁹

גמרא:

החיצונה ממנה לטלטל אף ברשות של עצמה אם לא תערב עם הפנימית, ולא היה שייך בזה דין משנתנו, רש"י].

ומדין משנתנו אתה למד אף לענין שלש חצירות:

אם עירבו שתי החיצונות עם האמצעית ולא עירבו החיצונות זו עם זו.

הרי: **היא האמצעית מותרת עמהן** להוציא מן האמצעית לחיצונות.

והם החיצונות מותרות עמה להוציא מן החיצונות לאמצעית.

ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו, כלומר: אף ששתיים החיצונות אסורות להוציא מהאחת לחברתה, אין אנו גוזרים על האמצעית אטו חיצונות. [ומפרש לקמן בגמרא, דחכמים נחלקו עליו על רבי שמעון בשלש חצירות מפני שגזרו שמא יבואו אף בני החיצונות להוציא מזו לזו. וקאמר רבי שמעון לרבנן: מאי שנא שבשלש חצירות חלוקים אתם עלי, ואילו בשלשה אנשים לענין שביתת ארבע אמות מודים אתם לי?! ושם מבואר טעמם של חכמים שחילקו בין הנושאים].

שני יהא אסור להוציא מארבע אמותיו חפצים של אחרים, וזו לא שמענו.

39. ראה בריטב"א, שביאר למה נחלקו באדם להודיעך כחם של רבנן, ולא נחלקו בכלים להודיעך כחו של רבי יוחנן בן נורי.

להכניס להם, ואיסור ההכנסה אינו אלא מטעם שני שכתב רש"י. וכבר העיר עליו המהרש"א: דעדיין יקשה תיפוק ליה רק מטעם שני אף לאיסור ההוצאה, ולמה הוצרך רש"י לומר גם הטעם ד"בהמה וכלים כרגלי הבעלים". ובגאון יעקב תמה עוד על רש"י: דלפי טעם

הפקר אין קונין שביתה, הא ברייתא מני, והרי לא רבי יוחנן בן נורי היא, ולא רבנן?! יתיב אביי וקאמר לה להא שמעתא דרב יוסף, שפשט מברייטא זו שחפצי הפקר קונין שביתה לרבי יוחנן בן נורי.

אמר ליה רב ספרא לאביי: ודילמא אין לפשוט מכאן, שיש לומר שאף לדעת תנא דברייתא חפצי הפקר אינן קונין שביתה, אלא דבברייתא בגשמים הסמוכין לעיר בתוך תחומה [ריטב"א לקמן] עסקינן, ואנשי אותה העיר דעתם עילייהו, וכיון שכן יש לגשמים שביתה כרגלי אותה העיר, [והא דאמר בברייתא "יש להן אלפים אמה לכל רוח", אין הכוונה אלפיים אמה ממקום שירדו כדסלקא דעתין מעיקרא, אלא אלפיים אמה לכל רוח של העיר].

אמר ליה אביי לא סלקא דעתך לפרש טעם הברייתא משום שהגשמים הם ככלי בני העיר, שהרי ממקום אחר יש להכריח שסובר רבי יוחנן בן נורי חפצי הפקר קונין שביתה, וממילא היינו נמי טעמא דהך ברייתא.

דבמקום אחד תנן:

בור מים של יחיד, הרי הוא כרגלי היחיד בעל הבור, ואין מוליכין את המים אלא למקום שיכול בעליו לילך, ואם עירב בעל

או דילמא, קסבר רבי יוחנן בן נורי בעלמא חפצי הפקר אין קונין שביתה [כיון שאינו לדעת], והכא באדם ישן היינו טעמא דקני שביתה אף שאינו לדעת, הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה.

אמר רב יוסף, תא שמע ממה ששינוו בברייתא:

גשמים שירדו מערב יום טוב הרי אלו קנו שביתה לעצמם כשחשכה עליהן יום טוב, ויש להן אלפים אמה בלבד לכל רוח.

אבל אם ירדו הגשמים ביום טוב עצמו ולא קנו שביתה בכניסת היום טוב, אף עכשיו אינם קונין שביתה, ולפיכך חרי הן כרגלי כל אדם כלומר: כרגלי הראשון שיזכה בהן, ואף אם נתנן אחר כך לאחר, אין מוליכין השני אלא למקום שיכול הראשון להלך [תוספות].⁴⁰

ומהך ברייתא דסברה שגשמים שהן חפצי הפקר קונים שביתה, תפשוט בעיין:

אי אמרת בשלמא קסבר רבי יוחנן בן נורי חפצי הפקר קונין שביתה, הא מני הך ברייתא הסוברת שחפצי הפקר קונין שביתה, רבי יוחנן בן נורי היא.

אלא אי אמרת דאף לרבי יוחנן בן נורי חפצי

מבואר כאן, שאף שלא היו יכולים לקנות שביתה בבין השמשות ובשבת יכולין לקנות שביתה, אפילו הכי אינן קונין שביתה. וראה בריטב"א שביאר טעם החילוק שבין אדם לכלים; וראה גאון יעקב ד"ה "זה הכלל" היטב, ובד"ה "ביו"ט" היטב.

40. לפי המבואר בברייתא זו נמצא, שחלוק דין הכלים מדין האדם לענין קנין שביתה בשבת עצמה; שהרי לגבי אדם אם לא היה יכול לקנות שביתה בבין השמשות הרי זה קונה שביתה בשבת, וכדמוכח מן הסוגיא ברף מג: במי שהיה בין השמשות למעלה מעשרה טפחים, והובא לעיל במשנה בעמוד א'; ואילו לגבי כלים

הא — ברייתא — רבי יוחנן בן נורי
ססובר במשנתנו ישן קונה שביתה והוא
הדין חפצי הפקר.

והא — מתניתין — רבנן ססוברים, חפצי
הפקר אינן קונין שביתה⁴².

כי אתא אביי לקמיה דרב יוסף [שפירש
לעיל ברייתא דגשמים דסבירא ליה חפצי
הפקר קונין שביתה], אמר ליה אביי לרב
יוסף: הכי קאמר רב ספרא להקשות על
דבריך, והכי אהדרי ליה [וכך וכך ענית לר].

אמר ליה רב יוסף לאביי: ואמאי לא תימא
ליה לרב ספרא מגופה [למה לא הוכחת לו
מגוף הברייתא דגשמים שהטעם משום
דחפצי הפקר קונין שביתה]!?

דאי סלקא דעתך דהברייתא בגשמים
הפסוקים לעיר עפקינן ומכח בני העיר קונין
המים שביתה ולא מכח עצמן, מאי האי
דקתני בברייתא: יש "להן" אלפים אמה לכל
רוח, דמשמע מכח המים עצמן!?

והא כרגלי אנשי [מרש"י משמע דלא גריס
"אנשי"] אותה העיר מיבעיא ליה, דלשון זה
משמע שמכח אנשי העיר הוא שיש להן
שביתה, [נתבאר על פי משמעות רש"י].

הבור למזרח אין יכול הממלא להוליכן לצד
מערב אפילו פסיעה אחת.

זכור של אותה העיר, הרי הוא כרגלי אותה
העיר שיש לה אלפים אמה לכל רוח, ואפילו
אם עירב הממלא למזרח או למערב אין יכול
להוציאן חוץ לאלפים אמה של העיר
[רש"י]⁴¹.

זכור של עולי בכל [זכור שעומד בדרך
שעולים מבבל לארץ ישראל] שהוא של
הפקר, הרי המים כרגלי הממלא שזכה בהן
מן ההפקר, וכיון שזכה בו הרי הן כרגליו
ואף אם נתנו לאדם אחר אין אותו אדם יכול
להוליכו אלא למקום שיכול לילך הממלא
הראשון [רש"י]; והטעם שבכור של עולי
בבל המים כרגלי הממלא, הוא משום דחפצי
הפקר אינן קונין שביתה.

ואילו בברייתא במקום אחר תניא לא כן:

דתניא: בור של שבטים [היינו של עולי
בבל, לשון רש"י]; אינן כרגלי הממלא, אלא
קנו שביתה במקומן ויש להן אלפים אמה
לכל רוח, דהך ברייתא סברה חפצי הפקר
קונין שביתה.

והרי קשיין אהרדי [המשנה והברייתא], אלא
לאו שמע מינה:

שביתה בכניסת שבת כרגלי מי שמילא. גאון
יעקב.

42. בריטב"א הקשה: למה צריך להוכיח כן
מסתירת המשנה והברייתא, לא היה לו להביא
אלא הברייתא שמבואר שבכור של שבטים יש
להן אלפיים אמה לכל רוח, ועל כרחך הטעם
משום שחפצי הפקר קונין שביתה!?

41. לדעת רש"י אין חילוק בין אם היה הממלא
אחד מאנשי אותה העיר ובין אם היה הממלא
שלא מאנשי אותה העיר, ולעולם יש למים
אלפיים אמה לכל רוח של העיר.

אבל הרבה ראשונים סבירא להו שאם היה
הממלא אחד מאנשי אותה העיר, יכול הוא
להוליכה עמו לכל מקום שמותר לו לילך,
דאמרינן "יש ברירה" והוברר הדבר שקנו המים

ועל כרחק דהברייתא סוברת חפצי הפקר קונין שביתה, ואתיא כרבי יוחנן בן נורי.

אמר מר: גשמים שירדו וכו' **ביום טוב** הרי הן כרגלי כל אדם.

ותמהינן עלה: **ואמאי** מותר לטלטלן?!

והרי גשמים שירדו היום מן העבים, בערב יום טוב היו באוקינוס [והיום שנתו העבים ממנו, וירדו], ואם כן **ליקנו** [כגירסת רש"י] המים בכניסת יום טוב **שביתה באוקינוס** שם היו, וכיון שיצאו המים ביום טוב חוץ למקום שביתתן, יהא אסור לטלטלן חוץ לארבע אמותיהן, [כדין מי שיצא חוץ לתחומו שאין לו אלא ארבע אמות]?!?

וכיון דחזינן בברייתא שלא קנו שביתה, **לימא** דהך ברייתא **דלא כרבי אליעזר, דאי כרבי אליעזר, הא אמר: כל העולם כולו ממני אוקינוס הוא שותה;** אלא כרבי יהושע אתיא, דסבירא ליה בגמרא תענית דף ט: שהעבים שותין מן המים העליונים, וכיון שכן לא קנו מים אלו שביתה.⁴³

אמר דחי רבי יצחק: הכא בברייתא **בעבים שנתקשרו** [נתמלאו מים] **מערב יום טוב עסקינן**, וכיון שכן, אין המים קונין שביתה מערב יום טוב, וכדמפרש הגמרא לקמן ואזיל.

ותמהינן: דמכל מקום האיך מותר לטלטל את הגשמים, וניחוש **דילמא הנך** עבים שנראו אתמול **אזלי** [הלכו להם], והנך עבים שמהם ירדו הגשמים היום **אחריני נינהו**, שנתמלאו היום מן המים שהיו אתמול באוקינוס וקנו שם שביתה, ויהא אסור לטלטלן חוץ לארבע אמותיהן?!

ומשנינן: דהברייתא מיירי שירדו הגשמים מעבים **דאית להו סימנא בנזויהו** [שיש להם סימנים, ומכיר על ידם שכבר מאתמול היו].

ואיבעית אימא: אין הכי נמי דהוי ספק אם עבים אלו הן הן שנראו אתמול או אחרים הם; ומכל מקום מותר לטלטל המים חוץ לארבע אמותיהן, ומשום דהוי **ספק דדבריהם** [שאיסור הוצאה חוץ לתחום אינו אלא מדרבנן], **וספק דדבריהם להקל**⁴⁴.

באור, דכולי עלמא לא קנו התם שביתה, ריטב"א.

והתוספות כתבו: דלא שייך קנין שביתה ברקיע.

44. מכאן הוכיחו הראשונים דלא כשיטת הרי"ף סוף פרק ראשון והרמב"ם, שחוץ ליי"ב מיל איסור תחומין הוי מדאורייתא.

ומיהו יש אומרים: שלא אמרו כן אלא באדם, אבל הוצאת כלים או מים, אף לשיטות אלו אין אסור אלא מדרבנן. ולשיטתם לא קשה עליהם מסוגיא זו.

וביאר: דאי מהברייתא לחוד היה אפשר לדחות שהטעם משום דמיירי שסמוך הבור לעיר בתוך התחום ודעת בני העיר עליהם, "אבל השתא דקתני במתניתין ושל עולי בכל כרגלי הממלא ואלו של עולי בכל היינו בור של שבטים אלמא לא היו אנשי העיר דעתן עליהם כי רחוקים הן מן העיר הילכך על כרחק הא רבי יוחנן בן נורי הא רבנן".

43. ואפילו למאן דאמר שאף למעלה מעשרה טפחים אפשר לקנות שביתה, הכא לא קנו המים שביתה, ד"דכיון שלא היה לעולם למטה מעשרה, ותמיד היו תלויין למעלה במאמר